

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р инж. Фантина Рангелова Рангелова,
член на научно жури, назначено със Заповед № 652/22.10.2021 г.
на Ректора на ВСУ „Любен Каравелов“,

относно материалите на инж. Владислава Атанасова Гогова - Илиева, в т.ч. дисертационен труд, автореферат и публикации, представени за придобиване на образователна научна степен „Доктор“ по Докторска програма „Организация и управление на производството (строителството)“, в област на висше образование „Технически науки“, професионално направление 5.7 „Архитектура, строителство и геодезия“ към катедра „Технология и мениджмънт на строителството“, Строителен факултет при Висше строително училище „Любен Каравелов“ – София.

Темата на дисертационния труд е **„ИЗСЛЕДВАНИЯ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА СТРОИТЕЛНА ФИРМА“**

1. Кратки биографични данни

Инж. Владислава Атанасова Гогова - Илиева е завършила ВСУ „Любен Каравелов“, специалност „Строителство на сгради и съоръжения“, образователно – квалификационна степен Магистър през 2002 г. Инж. Владислава Гогова - Илиева е преподавател в катедра „Технология и мениджмънт на строителството“ към Строителен факултет на ВСУ „Любен Каравелов“ и е член на „Камара на инженерите в инвестиционното проектиране“ (КИИП), София-град.

Трудовия стаж на инж. Гогова във Висшето строително училище „Любен Каравелов“ е, както следва: от 2018 – до момента - асистент на граждански договор; от 2015 до 2018 година - асистент на основен трудов договор; от 2010 до 2015 година - главен асистент; от 2006 до 2010 година – асистент. Инж. Владислава Гогова - Илиева преподава в упражненията следните учебни дисциплини: „Организация на строителството“, „Строителен мениджмънт“, „Компютърни системи в организацията и управлението на строителството“, „Организация на строителните инвестиционни проекти“, „Контрол и оперативно ръководство на строителните инвестиционни проекти“.

Инж. Владислава Гогова - Илиева има 12 публикации в Международна научна конференция ВСУ, Практическа конференция «Актуальные проблемы архитектуры и строительства» г. Благовещенск, Международна Научно-приложна конференция „Управление на проекти в строителството“, УАСГ, Международна научна конференция в Европейски политехнически университет - гр. Перник, Международна научна конференция по Архитектура и строителство (ArCivE), Варна.

Към дисертационния труд **инж. Владислава Гогова – Илиева** е представила следните публикации:

1. „Систематизация на факторите за формиране на конкурентоспособността на строителна фирма“, представена със съавтор доц. д-р инж. Георги Иванов пред XII Международна научна конференция ВСУ' 2012;
2. „Същност и методи за изследване и оценка на организационната култура на строителна фирма и нейното влияние на конкурентоспособността“, представена със съавтор доц. д-р инж. Георги Иванов пред XII Международна научна конференция ВСУ' 2013;
3. „Обществените поръчки като фактор за монополизация или за повишаване конкурентността в строителната пазарна среда“, представена със съавтор доц. д-р инж. Георги Иванов пред XII Международна научна конференция ВСУ' 2013.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационния труд е организиран в четири глави (ГЛАВА I. Анализ на проблема за повишаване на конкурентоспособността на строителните фирми, ГЛАВА II. Система от фактори, влияещи на конкурентоспособността на строителната фирма, ГЛАВА III. Обработка и анализ на резултатите от анкетното проучване, ГЛАВА IV. Практическо приложение на изследването), Увод; Претенции за научно приложни приноси, Използвана литература, Приложения, Списък на съкращенията.

Дисертационния труд е разработен в 122 страници и съдържа 22 таблици, 39 фигури. В структурен план дисертационния труд се състои от увод (3 страници), изложение, представено в четири глави (100 страници), претенции за научно – приложни приноси (1 страница), списък с използвана литература (3 страници) и декларация за оригиналност и достоверност (1 страница) и 6 броя приложения.

3. Анализ и оценка на съдържанието

Непрекъснато променящи се изисквания пред фирмените мениджъри се обуславя от глобализирането на българската икономика, от нейното интегриране в икономическата система на ЕС и динамиката на бизнес средата. Нарастващата конкуренция, появата на качествено нови концепции и технологии изискват във фирмите организационни промени, водещи до бързо и ефективно адаптиране към новите условия.

Повишаването на конкурентоспособността на малките и средни предприятия и фирми е въпрос, който е предмет на редица анализи и изследвания. Малките и средни предприятия имат ключова роля в икономическото развитие на всяка една страна и често са посочвани като гръбнака на всяка една икономика. Малките и средни предприятия са

предпоставка за конкуренция и работещи пазари, което е валидно и за малките бизнеси в сектор „Строителство“.

От друга страна конкурентоспособността в национален, отраслов и фирмен аспект е основна предпоставка за икономическото развитие и просперитет. Под натиска на динамиката на процесите в политическата, икономическата и социалната среди, силно нараства конкуренцията между строителните фирми.

Всичко това обуславя актуалността на проблема, свързан с разкриване и изследване на факторите, влияещи върху конкурентоспособността на строителните фирми, което се явява и предмет на настоящата дисертация.

Обект на изследването в дисертационния труд са строителни фирми, вписани в Централния професионален регистър на строителя (ЦПРС), със заети лица до 49 човека, а негов предмет са влиянието на елементи (фактори) от вътрешната среда, като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на строителна фирма.

Основна цел на дисертационното изследване е да се разработи и предложи подход и модел за оценка на вътрешни фактори (елементи от вътрешната среда) на конкурентоспособност на строителните фирми. Да се определи тяхното състояние и влияние върху конкурентоспособността на база на теоретични и емпирични изследвания. Да се систематизират основни теоретични познания, които ще помогнат на мениджърите и управлението да добият допълнителни познания относно управлението на малката строителна фирма, и ще създадат условия за промени, водещи до разширяване производството и повишаване на конкурентоспособността.

Постигането на така формулираната цел изисква да бъдат решени следните задачи:

- a) Изследване на съществуващите теоретичните аспекти и методологични разработки в областта на конкуренцията и конкурентоспособността, които допринасят за повишаване на конкурентните предимства на фирмите, чрез разкриване на факторите на конкурентоспособност.
- b) Изграждане на теоретична основа на изследването, като се открият, дефинират и систематизират фактори от вътрешната среда на фирмата, като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността ѝ.
- c) Провеждане на емпирично изследване чрез анкетиране на група фактори на конкурентоспособност.
- d) Анализ и оценка на резултатите от изследването и нивото на проявление.
- e) Формулиране на изводи касаещи влиянието на съответните фактори върху конкурентоспособността на строителните фирми в условията на пазарна икономика.
- f) Разработване на препоръки и предложения за реализиране на конкретни дейности с цел подобряване на конкурентоспособността.

Изследователски подходи и методи

В методологичен план дисертационното изследване се основава на количествени и качествени методи за изследване, методи за набавяне и обработка на данни. Приложени са *подходи*, като: преглед и обобщаване на различни източници за информация; анализ на проучвания, актуализиране на проучвания и тяхното доразвиване; научно - теоретичен анализ; събиране, систематизиране и обобщаване на статистически данни; сравнителен анализ на данни и изследването на причинно-следствените връзки между променливите чрез специализиран софтуерен продукт за изследвания IBM SPSS Statistics (Statistical Package for the Social Sciences) 16.0.1, MS Excel 2010, MS Excel 2019; анкетно проучване за събиране на необходимите за изследването данни; графично, схематично и таблично представяне на статистически данни и информация.

В дисертационния труд са ползвани национални, европейски и световни класации и индекси в областта на конкурентоспособността и развитието на бизнес средата. Те дават възможност да се направи сравнителен анализ между оценките за качеството на бизнес средата на международно, национално и секторно равнище. Това е от особена важност, като се вземе предвид, че всяка класация отчита близки показатели, а различията в резултатите дават възможност за по - нататъшни анализи относно причините, довели до тези оценки.

Възприети ограничения на дисертационното изследване

Въвеждането на ограничения се налага поради широкият обхват на проблематиката, която се съдържа в темата на дисертационния труд. Изследването е ограничено по обхват до определянето на група фактори от вътрешната среда на строителна фирма, влияещи върху конкурентоспособността ѝ. Изследването се фокусира върху малките строителни фирми, включително микро (от 0 до 49 заети, съгласно Закона за малки и средни предприятия и Закона за счетоводството) като фактор за икономически растеж и висока заетост в сектор „Строителство“.

Апробация на научния труд

Дисертационният труд е обсъждан на заседания на катедра „Технология и мениджмънт на строителството“ при Висше строително училище „Любен Каравелов“ – София. По темата на дисертационното изследване са публикувани в специализирани издания 3 доклада.

Глава I Анализ на проблема за повишаване на конкурентоспособността на строителните фирми обосновано представя теоретични изследвания на конкурентоспособността, в т.ч. подробно дефинира и разяснява понятията: „конкуренция“ и „конкурентоспособност“; методите за оценка на национална конкурентоспособност; конкурентоспособност на отрасъл строителство. Също така, в Глава I инж. Гогова е изследвала задълбочено строителните фирми в условия на конкуренция, като подчертано е обърнала внимание на изследването на концепцията за конкурентоспособност на фирма, развитието и характерните

особености на строителните фирми, характеристика и анализ на динамиката в отрасъл „Строителство“ и поведението на строителните фирми в условия на конкуренция. На базата на направения анализ на проблема за повишаване на конкурентоспособността на строителните фирми, инж. Владислава Гогова – Илиева е формулирала целите и задачите на изследването.

В ГЛАВА II. Система от фактори, влияещи на конкурентоспособността на строителната фирма докторантката е представила аргументи относно вътрешно фирмената среда, като определяща за нивото на индивидуалната конкурентоспособност на фирмата. Мотивирано е подчертала силата и характерът на факторите в вътрешната среда, като: организационна структура на предприятието; технологии; счетоводство и контрол на производствените процеси; нивото на квалификация на персонала; качество на управление; информация, правна и методическа основа на управлението; оборудване; система за управление на качеството; нивото на стратегическото управление; масовото приложение на аутсорсинг; развитие на продажбите - търговска мрежа; степента на защита на поверителна информация (система за сигурност, управление на информацията); обхвата на приложение на съвременни информационни технологии; използване на интернет за продажба на продукти/услуги; съсредоточени върху икономиката, основана на използването на знания (икономика на знанието); редовност на привличане на инвестиции в развитието на производството; размера на постоянна и лоялна клиентска база; имидж (репутация) на предприятието; Мотивация за подобряване на качеството на стоките, продукта, услугата; най-значимите стратегически конкурентни предимства; ефективна конкурентна стратегия; своевременността на реструктурирането (сливане, вливане, разделяне); стойността на предприятието (бизнес), което отразява инвестиционната си привлекателност, както и тяхната водеща роля в стремежа към повишаване на фирмената конкурентоспособност. Подчертан е факта, че вътрешните фактори са функция на индивидуалното управление, но и на това, че се променят от въздействията на външната среда и същевременно заедно с нея обуславят управлението на фирменото поведение. С помощта на добре структуриран графичен модел докторантката, инж. Гогова – Илиева, е представила основните фактори, влияещи върху конкурентоспособността на строителна фирма. Моделът отразява тези фактори, които в контекста на дисертационното изследване, са пряко свързани с конкурентоспособността на строителната фирма.

В рамките на докторската си работа инж. Гогова е извършила задълбочено пилотно проучване в два етапа сред служителите от висше и средно ниво на управление на 60 строителни фирми за периода 2013 г.-2015 година. Съставени са анкетни карти, чиято цел е получаване на първична информация по отношение на основно дефинираните в групата на организационно – информационните фактори, а именно: организационна структура, стратегическо управление, ресурсно и технологично осигуряване на строителния процес, качество и контрол на качеството и човешки ресурси (мотивационни фактори), и графично са представени резултатите от тях.

В ГЛАВА III. *Обработка и анализ на резултатите от анкетното проучване* на дисертацията е осъществен анализ и оценка на групите фактори на конкурентоспособност на строителните фирми. За целта е организирано и проведено анкетно проучване през периода ноември 2016 – март 2018 година. В анкетното проучване задълбочено са участвали 80 строителни фирми. Тук, надлежно, под формата на графики във връзка с проведената анкета, докторантката е представила категорията строителни фирми според брой заети лица, разпределение на фирмите според заетите в тях лица на трудов договор, разпределението на анкетираните служители и образователния статус на анкетираните.

В ГЛАВА III докторантката компетентно е извела и теоретичен математически модел за обработка на данните от анкетните карти. Моделът се основава на дисперсионен анализ (програмата IBM SPSS Statistics), като в табличен вид (Таблица 3.3 от дисертационния труд) е представен модел на резултатите от изчисленията и обработката на данните при многофакторния дисперсионен анализ. Нагледно графично са представени резултатите от изследването и са направени съответните анализи, в т.ч. за силата на влияние на подфакторите, спрямо броя фирми участващи в изследването; за сила на влияние в проценти на подфактори свързани с организационната структура; за силата на влияние на подфакторите спрямо броя фирми участващи в изследването; за степен на влияние върху конкурентоспособността на подфакторите на „Стратегическо управление“, в проценти; за сила на влияние на подфакторите спрямо броя фирми участващи в изследването; степента на влияние върху конкурентоспособността на подфакторите на „Ресурсно и технологично осигуряване на строителният процес“, в проценти.

ГЛАВА IV разглежда *практическото приложение на изследването*. Чрез практическото приложение на представеното изследване докторантката, инж.Гогова, е осъществила интегриране на знания и механизъм за изследване на вътрешните фактори, влияещи върху конкурентоспособността на строителната фирма.

4. Констатации

Информираност

Инж. Владислава Гогова – Илиева е проучила, анализирала и демонстрирала с разработената от нея докторска дисертация много добро познаване на проблемите, които изследва. Инж. Гогова задълбочено и многофакторно е разгледала темата, което от своя страна е показател за възможността ѝ да анализира стратегически проблеми и да идентифицира мерки за тяхното решаване и развитие, прилагайки адекватни съвременни методи и подходи.

Приложение на резултатите

Резултатите от дисертационното изследване на инж. Гогова могат успешно да се прилагат при изследване на конкурентоспособността на строителните фирми; за приемане на политики в тяхното управление за усъвършенстване на организационно-управленските им модели с цел да отговорят на непрекъснато променящи се изисквания от динамиката на бизнес средата и глобализирането на българската икономика, и нейното интегриране в икономическата система на ЕС, както и присъствието ѝ на световния пазар.

Автореферат

Автореферата на докторантката инж. Владислава Гогова – Илиева отразява съдържанието на дисертационният ѝ труд, целите и задачите, които си е поставила с него. Авторефератът е разработен, съгласно законовите изисквания, и в него са представени основните елементи на дисертационния труд.

Публикации по темата на дисертационния труд

По темата на дисертационния труд са публикувани три доклада/статии в съавторство с едни от научните ѝ ръководители. Чрез публикациите по темата на дисертацията инж. Гогова е представила и популяризирала разработката си, довела я е до знанието на широката общественост, и в частност е предоставила на строителните мениджъри и специалисти, работещи в областта на управлението на строителните фирми, получените резултати.

5. Приноси в дисертационния труд

Приемам без забележки претенциите на докторантката за приноси с научен и научно-приложен характер, а именно:

1. Въз основа на систематизиране на теоретичните постановки в областта на конкуренцията и конкурентоспособността са предложени обобщени дефиниции за разглежданите категории, в контекста на строителната фирма
2. Разработен е модел и са групирани елементите на вътрешната среда в четири основни групи, като предпоставка за конкурентни предимства на фирмата.
3. Изведени са фактори на влияние за конкурентоспособност на строителна фирма.
4. Определени са група фактори с най – голяма тежест на влияние върху конкурентоспособността.
5. Разработен е алгоритъм за оценка на фактори на конкурентоспособността в строителните фирми.

6. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки.

Препоръки

Темата на дисертационното изследване би могла да се разшири в бъдеще, като бъдат разгледани и други категории строителни фирми, и се извърши съпоставка на факторите на влияние за конкурентоспособност.

7. Заключение:

Цялостния анализ на дисертационния труд на *инж. Владислава Гогова – Илиева* показва, че докторанта се е справила отлично с разработването на разглежданите въпроси, станали цел и формулирала задачите на труда ѝ. Компетентно са приложени математически модели за многофакторен анализ на получените резултати. Изследването е актуално и необходимо за развитието на строителните фирми в България, в условията на динамично променящата си и висококонкурентна вътрешна, за страната, и външна за Европа и света, среда.

Изхождайки от общите качества на дисертационния труд мога да дам положителна оценка на труда, и в качеството си на член на Научното жури предлагам да се присъди на автора му, *инж. Владислава Гогова – Илиева* образователна и научна степен „ДОКТОР“ по Докторска програма „Организация и управление на производството (строителството)“, в област на висше образование „Технически науки“, професионално направление 5.7 „Архитектура, строителство и геодезия“.

Изготвил становището:

/проф. д-р инж. Фантина Рангелова/

Декември 06, 2021 г., София